

prieš egzaminą 10 žingsnių

atnaujinta
serija

ISTORIJA

Žaneta Vaškevičienė
Sigita Kaikarienė

ŠVIESA

Turinys

Pratarmė • 3

1 žingsnis.

**MOKYMOŠI STRATEGIJA IR METODIKA
RUOŠIANTIS ISTORIJOS EGZAMINUI • 4**

2 žingsnis.

RAŠYTINIŲ ŠALTINIŲ NAGRINĖJIMAS • 8

3 žingsnis.

ISTORINĖS RAIDOS SUPRATIMAS • 17

4 žingsnis.

**ORIENTAVIMASIS ISTORINIAME LAIKE.
Laiko skaičiavimas • 31**

5 žingsnis.

**TINKAMAS ISTORIJOS SĄVOKŲ
VARTOJIMAS • 35**

6 žingsnis.

**ISTORINĖS ASMENYBĖS IR JŲ
VERTINIMAS • 42**

7 žingsnis.

ILIUSTRACIJŲ NAGRINĖJIMAS • 48

8 žingsnis.

**STATISTINIŲ LENTELIŲ, GRAFIKŲ IR
DIAGRAMŲ NAGRINĖJIMAS • 60**

9 žingsnis.

**ŽEMĖLAPIŲ NAGRINĖJIMAS.
Orientavimasis istorinėje erdvėje • 68**

10 žingsnis.

ISTORIJOS ĮVYKIŲ VERTINIMAS • 96

Pratarmė

„Istorija. Dešimt žingsnių egzamino link“ – pagalba abiturientams, siekiantiems sėkmingai išlaikyti istorijos brandos egzaminą. Leidinio autorės yra sukaupusios daug pedagoginio ir istorijos valstybinio brandos egzamino (VBE) vertinimo patirties, gerai susipažinusios su egzamino reikalavimais ir susidūrusios su sunkumais, kurių patiria jį laikantys mokiniai. Ši priemonė orientuota ne į nuoseklių temų mokymąsi, o į žinių taikymo ir gebėjimų ugdymą pagal istorijos VBE programą, užduočių struktūrą ir mokinių pasiekimų lygį.

Užduotys sudarytos atsižvelgiant į tris mokinių pasiekimų lygius. Atlikdama jas, patenkinamo pasiekimų lygio grupė pasitiks, ar turi žinių ir tekste geba atpažinti tiesiogiai pateiktą informaciją, įvardyti svarbiausius istorijos įvykius ir laikotarpius, reiškinių priežastis ir pasekmes. Pagrindinio pasiekimų lygio grupė pasitiks, ar moka taikyti žinias, apibūdinti įvykių, reiškinių priežasčių ir pasekmių ryšį ir atpažinti netiesiogiai perteiktą informaciją, o aukštesniojo pasiekimų lygio grupė – ar geba savarankiškai mąstyti, tai yra analizuoti, lyginti, vertinti istorijos žinias, taikydama jas ir platesniame kontekste, argumentuoti susieti pasaulio įvykius. Šiame leidinyje įrėmintame tekste pateikiami istorijos VBE reikalavimai, o su pasiekimų lygių aprašu galima susipažinti Nacionalinio egzaminų centro svetainėje.

1 ir 2 žingsniuose daug naudingos teorijos ir patarimų, aptariamas darbas su rašytiniais šaltiniais, atkreipiamas dėmesys, kad svarbu atidžiai perskaityti ne tik patį šaltinį, bet ir užduoties klausimą, o tada atsakymą ir teisingai, ir tinkamai parašyti (po daugeliu klausimų pateikiama struktūruoto atsakymo schema). 3 ir 4 žingsniai glaudžiai susiję ir padės mokiniams orientuotis istoriniame laike, tiksliai įvardyti istorijos įvykių, reiškinių ir procesų datas, jų chronologinę seką, epochas. 5 žingsnio užduotys padės taikyti esmines istorijos sąvokas, samprotauti, analizuoti, apibendrinti, abstrahuoti, o 6 žingsnis – atpažinti istorines asmenybes, jas apibūdinti ir vertinti. 7 ir 8 žingsniuose pateikiama ir vaizdinių šaltinių – iliustracijų, statistinių lentelių, grafikų ir diagramų – nagrinėjimo užduočių. 9 žingsnio istorijos žemėlapiai ir kartoschemos padės lokalizuoti valstybes geografinėje erdvėje, susieti pasaulio ir Lietuvos istorijos įvykius, procesus ir reiškinius, juos nagrinėti ir daryti išvadas. 9 žingsnyje pateikta išsamesnių atsakymų pavyzdžių ir teminis rekomenduojamų žemėlapių sąrašas.

Autorės tikisi, kad parinktos užduotys mokinius skatins domėtis istorija, nagrinėti aktualius ir probleminius istorijos klausimus, puoselėti vertybines nuostatas. Ši priemonė skirta mokiniams, turintiems istorijos žinių ir norintiems jas gausinti, ir mokytojams, padedantiems mokiniams žinias įtvirtinti ir ugdyti jų gebėjimus.

Užduočių pagal pasiekimų lygius atsakymai pateikiami kiekvieno žingsnio pabaigoje, o savarankiško darbo atsakymai – tinklalapyje www.sviesa.lt (žr. prie leidinio anotacijos).

MOKYMOŠI STRATEGIJA IR METODIKA Ruošiantis ISTORIJS EGZAMINUI

1. Gerai susipažinkite su istorijos valstybinio brandos egzamino (toliau – VBE) programa (patvirtinta 2011 m.), reikalavimais (2013 m. patvirtintas priedas) ir egzamino tvarka. Reikia gerai žinoti svarbiausius Europos (pasaulio) istorijos ir Lietuvos istorijos laikotarpius ir jų chronologines ribas, suvokti Lietuvos istorijos įvykius, procesus ir reiškinius, lyginti juos su Europos istorija, atmintinai mokėti egzamino programoje nurodytas datas, turėti žinių apie nurodytas istorines asmenybes ir jų veiklą, mokėti paaiškinti istorines sąvokas. Turite gebėti parodyti įvykių vietą ir valstybes žemėlapyje, nagrinėti įvairius šaltinius ir atlikti testų ir kompleksines užduotis.
2. Susidarykite mokymosi planą ir jo laikykite. Jame išskirkite svarbesnius dalykus, kuriems reikės daugiau laiko ir pastangų. Svarbu pasirinkti tik tai, ko egzaminui reikia pagal programą. Laiką planuokite. Numatykite, kiek jo skirsite istorijos žinioms įtvirtinti ir gebėjimams ugdyti.
3. Susipažinkite, kokios ankstesniais metais buvo istorijos egzamino užduotys, ir jas atlikite. Atlikite užduotis su pasirenkamaisiais atsakymais ir pateiktas kontūriniuose žemėlapiuose. Daug užduočių rasite prie istorijos šaltinių vadovėliuose, pratybose ir kitose mokymo(si) priemonėse.
4. Užsibrėžkite, kokio rezultato sieksite. Jūsų tikslas turėtų būti aukščiausias galimas įvertinimas.

Patarimai, kaip pasirinkti tinkamą metodiką ruošiantis istorijos egzaminui

1. Įsirenkite patogią mokymosi vietą. Ji turi būti tvarkinga ir skirta tik mokytis.
2. Mokydamiesi darykite pertraukas. Geriausia mokytis 40–45 minutes, o tada daryti 15–20 minučių pertraukėlę.
3. Naudinga mokytis kartu su bendraklasiais. Mokydamiesi kartu, galite pasitikrinti, kiek išmokote, ir įtvirtinti savo žinias. Kartais bendraklasiai sudėtingą medžiagą padeda išsiaiškinti daug suprantamiau ir paprasčiau negu mokytojas.
4. Skirkite pakankamai laiko miegui. Miegoti reikia ne mažiau kaip 5–7 valandas per parą. Miegant smegenys apdoroja dieną gautą informaciją ir perkelia ją iš trumpalaikės atminties į ilgalaikę. Taip dieną gauta informacija įsitvirtins smegenyse ir išliks ilgiau. Kaip tik dėl šios priežasties mokymasis paskutinę naktį yra visiškai bevertis, nes smegenys nespėja informacijos apdoroti ir perkelti į ilgalaikę atmintį.
5. Tinkamai maitinkitės. Sveika ir subalansuota mityba teigiamai veikia ir mokymąsi, ir mokslo rezultatus.

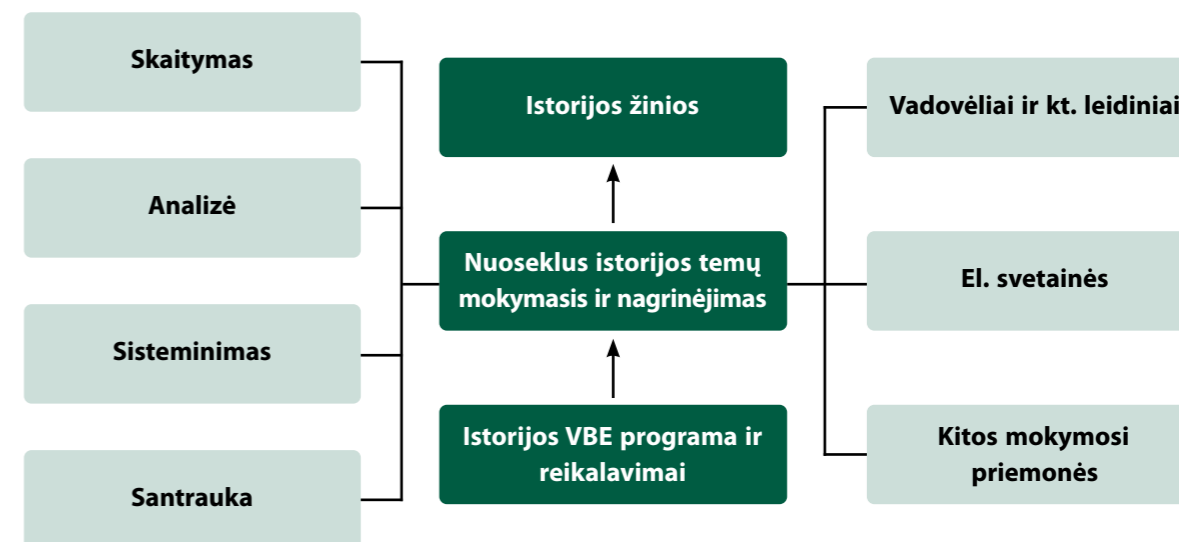
Istorijos dalyko mokymosi kokybė ir sėkmė priklauso nuo kiekvieno mokinio mokymosi poreikio, siekiamo rezultato ir mokymosi būdo. Visi mokiniai yra labai skirtingi ir kiekvienas, mokydamasis mokykloje, pasirenka sau tinkamiausią mokymosi būdą.

Mokiniai, turintys regimąją atmintį, mėgsta skaityti ir rašyti. Jie įsimena daugiau žinių ir geriau dalyką išmoksta, kai rašo konspektą sau tinkamiausiu būdu. Tokiam mokiniui patartina naudotis įvairiomis išleisdomomis mokymo ir mokymosi priemonėmis ir pagal istorijos VBE programos tematiką pasirinkti informaciją, ją apdoroti, susisteminti ir svarbiausius dalykus užsirašyti. Reikia ne akiai nurašinėti tekstą iš vadovėlių, o iš kelių mokymo priemonių pasirinkti svarbiausius dalykus ir suprantamai, glaustai užsirašyti. Esmę naudinga ir pasibraukti: skirtinga spalva paryškinti skiriamuosius istorinių asmenybių bruožus, istorines sąvokas ar istorines datas. Apibendrinamas ir sistemindamas žinias, mokinys greičiau jas įsidėmės ir jos ilgiau išliks atmintyje. Toks mokymosi būdas atima daug laiko, bet jis vienas paveikiausių mokiniams, kurie siekia aukštesnių mokymosi rezultatų. Konspektuojant temas, kurių reikia pagal istorijos VBE programą, įgytas žinias lengviau taikyti, nagrinėti ir interpretuoti.

Žinias turtinti labai padeda įvairių schemų, minčių žemėlapių, kartogramų braižymas, lentelių pildymas. Mokiniam, turintiems girdimąją atmintį, patartina garsiai kalbėtis su savimi, perskaitytą tekstą kaskart aptarti su draugais. Būtų puiku, jei geriau besimokantis draugas trumpai papasakotų temą ir primintų reikiamus faktus.

Pasirinkus tinkamą mokymosi būdą, greičiau išmokstama istorijos faktologinė medžiaga, įgyjama daugiau žinių, o jų turint sėkmingai galima nagrinėti istorijos šaltinius. Dirbti su istorijos šaltiniais (tekstais, vaizdine medžiaga, žemėlapiais) nesukaupus istorijos žinių tolygu versti važiuoti automobilį neįpylus degalų. Aktyviems ir judriems mokiniams, kuriems padeda lytėjimas, rekomenduojama pertvarkyti savo mokymosi vietą ir aplinką. Jiems žinias įsiminti padeda, kai svarbiausi dalykai užrašomi mažuose lapeliuose ir priklijuojami gerai matomose vietose. Juose galima prirašyti ar pripiešti įvairių ženklų, klausukų, šauktukų ir pan.

Istorijos žinių įgyjama, ji geriau suprantama taikant šią schemą:

Mokinių žinios ir gebėjimai paprastai vertinami pagal mokymosi pasiekimų lygį. Jų yra trys: patenkinamas, pagrindinis ir aukštesnysis. Norint įsivertinti žinias ir gebėjimus, galima savarankiškai išspręsti ankstesnių metų istorijos VBE užduotis ir pagal surinktus taškus (balus) nustatyti savo pasiekimų lygį.

LYGIS	TEISINGI ATSAKYMAI	
	taškai	balai
AUKŠTESNYSIS	93–100	100
	86–92	93–99
PAGRINDINIS	76–85	82–92
	61–75	63–81
PATENKINAMAS	36–60	32–62
	26–35	24–31
NEPASIEKĖ IR ŽEMIAUSIO	16–25	16–23
	0–15	0

SAVARANKIŠKAI ĮSIVERTINKITE ISTORIJOS ŽINIĄS!

ATLIKITE TESTĄ. GALIMAS TIK VIENAS ATSAKYMAS.
UŽ KIEKVIENĄ TEISINGĄ ATSAKYMĄ SKIRIAMAS
1 TAŠKAS.

1. Kuris iš šių reiškinių laikomas feodalizmo bruožu?

- A Prekiniai piniginiai santykiai.
- B Privачios nuosavybės neliečiamumas.
- C Samdomasis darbas.
- D Vasaliniai ryšiai.

2. Kada vyko kryžiaus žygiai į Rytus?

- A X–XI a.
- B XI–XII a.
- C XI–XIII a.
- D XII–XIII a.

3. Kaip buvo vadinama paveldima žemės valda, vasalo gauta už karinę tarnybą?

- A Alodas.
- B Beneficija.
- C Feodas.
- D Valakas.

4. Kurioje dabartinėje valstybėje anksčiausiai pritaikyta miestų savivalda?

- A Ispanijoje.
- B Jungtinėje Karalystėje.
- C Lenkijoje.
- D Vokietijoje.

5. Kuriame amžiuje įkurta Lietuvos valstybė?

- A X a.
- B XI a.
- C XII a.
- D XIII a.

6. Kelintais metais vyko Mindaugo karūnacija?

- A 1219 m.
- B 1245 m.
- C 1251 m.
- D 1253 m.

7. Kurios religinės konfesijos gyvavo XIV a. Lietuvoje?

- A Arijonizmas, judaizmas, stačiatikybė.
- B Islamas, liuteronybė, katalikybė.
- C Karaizmas, stačiatikybė, budizmas.
- D Pagonybė, katalikybė, judaizmas.

8. Didžiuoju geografiniu atradimu nelaikomas:

- A Amerikos atradimas;
- B Gerosios Vilties kyšulio atradimas;
- C jūrų kelio į Indiją atradimas;
- D pirmoji kelionė aplink pasaulį.

9. Kapitalizmo pradžia siejama su:

- A bankais;
- B gildijomis;
- C fabrikais;
- D manufaktūromis.

10. Kurioje valstybėje prasidėjo Renesansas?

- A Belgijoje.
- B Ispanijoje.
- C Italijoje.
- D Prancūzijoje.

11. Kaip per 1789 metų Prancūzijos revoliuciją šalyje kito valdymo formos?

- A Absoliutinė monarchija, konstitucinė monarchija, respublika, diktatūra.
- B Absoliutinė monarchija, respublika, konstitucinė monarchija, diktatūra.
- C Konstitucinė monarchija, respublika, diktatūra, absoliutinė monarchija.
- D Respublika, konstitucinė monarchija, diktatūra, absoliutinė monarchija.

12. Kelintais metais pasirašyta Liublino unija?

- A 1566 m.
- B 1569 m.
- C 1579 m.
- D 1588 m.

13. Po Liublino unijos LDK:

- A buvo pakrikštyta;
- B išsaugojo teisę turėti savo valdovą;
- C neteko dalies teritorijų;
- D prarado išdą.

14. Valstiečiai Lietuvoje galutinai paversti baudžiauninkais valdant:

- A Jogailai;
- B Kazimierui;
- C Vytautui;
- D Žygimantui Augustui.

15. Kuris atsakymas apibūdina caro politiką Lietuvoje?

- A Asimiliacija, daraktorius, baudžiava.
- B Gubernijos, kirilica, rekrutai.
- C Masonai, filomatai, kaštelionas.
- D Šubravcai, graždanka, statusas.

16. Kuris iš šių teiginių nesiejamas su Pirmuoju pasauliniu karu?

- A Įkurta Jungtinių Tautų Organizacija.
- B Suklestėjo Jungtinės Amerikos Valstijos.
- C Buvo įkurtos tautinės valstybės.
- D Vokietijai uždrausta militarizuotis.

17. Pirmąja totalitarine valstybe laikoma:

- A Ispanija.
- B Italija.
- C SSRS.
- D Vokietija.

18. Iš susikūrusių po Pirmojo pasaulinio karo valstybių demokratiją išsaugojo:

- A Čekoslovakija;
- B Lenkija;
- C Lietuva;
- D Vengrija.

19. Ko nevykdė ir ko nediegė Josifo Stalino vadovaujama SSRS?

- A Ateizmo.
- B Industrializacijos.
- C Kolektyvizacijos.
- D Privatizacijos.

20. Kuris iš šių reiškinių būdingas Trečiajam reichui?

- A Holodomoras.
- B Holokaustas.
- C Internacionalizmas.
- D Nacionalizacija.

21. Nurodykite chronologinę įvykių seką Antrojo pasaulinio karo išvakarėse.

1. Austrijos prijungimas.
2. Klaipėdos krašto užėmimas.
3. Miuncheno susitarimas.
4. Sudetų užėmimas.

- A 1, 3, 4, 2.
- B 4, 3, 1, 2.
- C 3, 1, 4, 2.
- D 2, 3, 1, 4.

22. 1946–1991 metais demokratinėje Vakarų Europoje:

- A įkurta Europos ekonominė bendrija ir pasirašytas Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Baigiamasis aktas;
- B pastatyta Berlyno siena ir vykdoma komunistų ekspansija;
- C veikė Varšuvos sutarties organizacija ir buvo įkurta JTO;
- D vyko lokaliniai karai ir sukilimas Čekoslovakijoje.

23. Sovietų Sąjunga ir komunistinė sistema žlugo, nes:

- A buvo atsisakyta Leonido Brežnevo doktrinos ir plito socialinės lygybės idėjos;
- B išryškėjo biurokratinio aparato ydos ir susilpnėjo liberalizmas;
- C kilo aksominės revoliucijos ir SSRS vykdė ekonomines blokadą;
- D sulėtėjo SSRS ekonominė raida ir sustiprėjo nacionaliniai sąjūdžiai.

24. Nurodykite chronologinę XX a. vidurio įvykių seką Lietuvoje.

1. Klaipėdos krašto praradimas.
2. Lenkijos ultimatumas Lietuvai.
3. Pirmoji sovietinė okupacija.
4. Vilniaus krašto atgavimas.

- A 4, 3, 1, 2.
- B 2, 1, 4, 3.
- C 1, 2, 3, 4.
- D 3, 2, 1, 4.

25. Po kurio įvykio prasidėjo pirmoji Lietuvos sovietinė okupacija?

- A Liaudies seimo rinkimų.
- B Molotovo–Ribentropo pakto.
- C SSRS ir Lietuvos savitarpio pagalbos sutarties.
- D SSRS ultimatumo Lietuvai.

26. Kas vyko Lietuvoje 1949 metais?

- A Įkurtas pirmasis kolūkis ir baigta nacionalizacija.
- B Prasidėjo masinė kolektyvizacija ir baigėsi organizuotas partizanų pasipriešinimas.
- C Uždrausta giedoti „Tautišką giesmę“ ir panaikintas litas.
- D Vyko didieji trėmimai ir buvo įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis.

27. Kuris iš šių įvykių nepriskiriamas prie Lietuvos disidentinio judėjimo?

- A „Lietuvos Katalikų bažnyčios kronikos“ leidyba.
- B Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos deklaracijos paskelbimas.
- C Nesankcionuoti Vėlinių minėjimai.
- D Romo Kalantos viešas susideginimas.

28. Kuri iš šių asmenybių laikoma ketvirtuoju Lietuvos Respublikos prezidentu?

- A Adolfas Ramanauskas-Vanagas.
- B Jonas Žemaitis-Vytautas.
- C Juozas Lukša-Daumantas.
- D Vytautas Landsbergis.

29. Kurią funkciją pagal 1992 m. Konstituciją atlieka dabartinės Lietuvos prezidentas?

- A Leidžia amnestijos aktus.
- B Priima nutarimus dėl referendumų.
- C Skiria Konstitucinio Teismo teisėjus.
- D Tvirtina Seimo priimtus įstatymus.

30. Lietuvos Respublikos vyriausybė pagal 1992 metų Konstituciją:

- A koordinuoja ministerijų veiklą;
- B skiria ir atleidžia ministrus;
- C skiria savivaldybių tarybų rinkimus;
- D suteikia aukščiausius karinius laipsnius.

5. Sėkmingo darbo su rašytiniais šaltiniais **svarbiausia sąlyga – klausimo, užduoties ir skaitomo teksto suvokimas**. Atidžiai perskaitykite klausimo sąlygą. Rašydami atsakymus, atkreipkite dėmesį į klausimo formuluotę, kokio užduoties atlikimo iš jūsų tikimasi. Dalis egzamino užduočių reikalauja atsakyti remiantis **ne tik šaltinyje pateikta informacija, bet ir turimomis istorijos žiniomis**. Į klausimus atsakykite konkrečiai ir tiksliai, nenukrypdami nuo klausimo esmės.

Klausimo formuluotė	Teisingo atsakymo sąlyga
Remdamiesi šaltiniu...	Nurodykite istorinio įvykio, reiškinio vietą, laiką ir plitimą remdamiesi šaltiniu .
Remdamiesi šaltiniu ir žiniomis...	Dalinį atsakymą turite rasti šaltinyje ir jį papildyti savo žiniomis .
Įvardykite...	Parašykite visą asmenybės vardą, pavardę, įvykio, reiškinio, valstybės ir t. t. pavadinimą.
Apibūdinkite...	Apibūdinkite asmenybės, reiškinio, procesų būdinguosius bruožus.
Paaiškinkite... Nurodykite... Argumentuokite... Pagrįskite...	Paaiškinkite, nurodykite, kokios buvo aprašomo istorinio įvykio, reiškinio ar proceso priežastys ir pasekmės. Atsakydami į klausimus, pateikite atsakymą įrodančių faktų arba detalių.
Apibendrinkite... Padarykite išvadą...	Turite apibendrinti, padaryti išvadą iš pateiktų ir jums žinomų faktų.
Palyginkite ir nurodykite skirtumus.	Turite sugretinti dvi asmenybes arba du įvykius ir reiškinius, nurodant jų panašumus ir skirtumus.
Įvertinkite...	Įvertinkite vienos ar kitos epochos visuomenės ar asmenybės poveikį ir reikšmę vėlesnės visuomenės epochos raidai ar dabarčiai. Įvertinkite, ar istorinis šaltinis patikimas norint atsakyti į klausimus apie praeitį.

UŽDUOČIŲ PAVYZDŽIAI PAGAL MOKINIŲ PASIEKIMŲ LYGĮ

UŽDUOTIS PATENKINAMO PASIEKIMŲ LYGIO MOKINIAMS

A šaltinis* Iš sukilimo vado A. Mackevičiaus paaiškinimo Ypatingojoje tardymo komisijoje

<...> Panaudoti ką nors propagandos tikslu buvo tas pats, ką eiti į kalėjimą ir padaryti kitus nelaimingus. Todėl visada ir visur veikia pats. Ar sutikdavau valstietį, ar ką nors iš mokesčių mokėtojų, man pirmiausia rūpėjo išklausinėti apie jo buitį ir gyvenimą. Tuo aš duodavau suprasti, kad dėl viso to kalta Rusijos vyriausybė ir kad ateis laikas, kai visa liaudis sukils ir išsivaduos. Šių mano žodžių kartoti nereikėjo. O jeigu tai kalbėjo kunigas – man nesunku buvo perteikti jiems savo įsitikinimus. Stengiausi aplankyti kiekvieną liaudies susirinkimą: krikštynas, vestuves, laidotuves – tai buvo mano propagandos vietos. O kadangi tai buvo daroma laikantis tiesos ir buvo tiesa, žmonės manimi tikėjo, nes argi policija ir apskritai vyriausybės administracija nespaudė vargšų gyventojų? Beje, dvarininkai daug man padėjo nežmonišku elgesiu su valstiečiais. Kai aš kalbėjau valstiečiams, jog ponai ir apskritai bajorai yra caro administracijos rykštė ir kad, duos Dievas, ateis laikas, kada sulaužysime tą rykštę, žmonės kėlė rankas aukštyn ir žadėjo man visuotinę pagalbą. Čia nebuvo niekam pasigailėjimo: ar jis buvo dvasininkas, ponas bajoras, valdininkas ar valstietis. Kiekvienam klojau teisybę, ragindavau pasitaisyti, kaip atpildą pranašaudamas mano tėvynės laisvę. Atimtos bažnyčios, iš vienuolynų išvaryti vienuoliai – ar tai maža pavyzdžių blogai vyriausybės valiai parodyti? Argi draudimas mokyti vaikus katekizmo, priešinimasis blaivybės skleidimui ir dėl to kilusios įvairios represijos nebuvo aiškus įrodymas, jog Rusijos vyriausybė nesirūpina mano liaudimi, siekia jos amoralumo, taigi pražūtis?

Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys. P. 370

* Visų rašytinių šaltinių, pateikiamų leidinyje, kalba yra netaisyta.

2

RAŠYTINIŲ ŠALTINIŲ NAGRINĖJIMAS

Kas yra rašytiniai istorijos šaltiniai ir kaip su jais dirbti, aprašyta daugelyje istorijos vadovėlių ir konspektų knygų. Žinias priminsime ir pateiksime dar keletą siūlymų.

- Atlikdami užduotis, susijusias su rašytiniais istorijos šaltiniais, **pirmiausia perskaitykite nuorodą**. Joje rašoma, iš kokios knygos, straipsnio, straipsnių rinkinio, dokumento ar kitokio teksto šaltinis cituojamas. (Jeigu knyga parašyta vieno ar kelių autorių, pateikiamos ir jų pavardės.) Tai padės susiorientuoti, su koku istorijos laikotarpiu ar tema susijusią užduotį reikės atlikti, ir numatyti teksto turinį.
- Susipažinkite su pačiu šaltiniu – jį perskaitykite kelis kartus. **Pirmą kartą skaitydami nustatykite, apie ką rašoma tekste, kokia pagrindinė jo mintis ir kokia tema nagrinėjama**. Skirkite faktą nuo autoriaus interpretacijos ir nuomonės. **Antrą kartą skaitykite atidžiau ir nuosekliau, atkreipdami dėmesį į šaltinio detales**. Pradėkite ieškoti atsakymų į pateiktus klausimus. Svarbiausias ir atsakymams reikalingas teksto vietas, raktinius žodžius apie minimus istorijos įvykius pasibraukite ar kitaip pasiryškinkite. Nepamirškite, kad daug atsakymų į klausimus galima rasti pačiame tekste. Kartais atsakymui pakanka rasti ir vieną žodį. Dauguma abiturientų skaitydami šaltinio tekstą praleidžia sunkesnes vietas ir nesupranta teksto minties. Jie tenkinasi tuo, ką suvokia tekstą skaitydami pirmą kartą, todėl priima tik paskirus teiginius, neįžvelgia teiginių sąsajų, nesusieja ir viso teksto. Paskui patys kuria sąsajas, kurios grindžiamos tik jų spėjimais. Todėl skaitydami **apmąstykite, ką skaitote, turtinkite žinias iš rašytinio šaltinio teksto**.
- Itin dažnos būna užduotys apie skirtingą kelių autorių požiūrį į tuos pačius istorijos įvykius ir jų vertinimą. Užduotyje prašoma jų požiūrį palyginti, parašyti, kodėl ir kuo jie skiriasi. Atkreipkite dėmesį, kam vienas ar kitas autorius pritaria, ką vertina teigiamai, o ką – neigiamai. Nepamirškite atsakymų argumentuoti.
- Pagrindinio ir aukštesniojo pasiekimų lygio mokiniai turi suprasti įvairius tekstus. Kai kurie klausimai tikrins jūsų gebėjimą grupuoti, lyginti skirtingus šaltinius, daryti išvadas. Jei užduotyje bus prašoma palyginti konkrečius istorinius įvykius ar reiškinius, būtinai apibūdinkite **abi lyginamąsias puses**.

1. Remdamiesi A šaltiniu ir žiniomis, nurodykite, apie kurį sukilimą jame rašoma. Atsakymą argumentuokite remdamiesi šaltinio detale.

Sukilimas

Argumentas

2 taškai

2. Remdamiesi A šaltiniu, paaiškinkite, kaip sukilimo vadui Antanui Mackevičiui pavyko patraukti į sukilimą Lietuvos žmones.

.....

1 taškas

3. Remdamiesi A šaltiniu, nurodykite sukilimo priežastį ir pateikite ją pagrindžiantį įrodymą. Remdamiesi žiniomis, nurodykite, koks buvo šio sukilimo tikslas.

Priežastis

Įrodymas

Tikslas

3 taškai

Patenkinamo pasiekimų lygio mokiniai geba: 1) rašytiniame ar vaizdiniame šaltinyje rasti *tiesiogiai* pranešamą informaciją; 2) atpažinti istorinį įvykį, reiškinį ir pokyčio aprašymą skirtinguose istorijos šaltiniuose; 3) nurodyti įvykių, reiškinių vietą, laiką, kryptį ir juos apibūdinti.

UŽDUOTIS PAGRINDINIO PASIEKIMŲ LYGIO MOKINIAMS

A šaltinis Apie sukilimą Lietuvoje

Iš Vilniaus civilinio gubernatoriaus rašto apie padėtį Vilniaus gubernijoje: „<...> sąmyšio pradžia kilo Raseinių mieste. Keletas piktadarių, surinkę ginkluotų valstiečių būrį, sugebėjo nuversti teisėtą valdžią, įsteigti laikiną lenkų vyriausybę ir sukurstyti ne tik Raseinių, bet ir gretimas apskritis. Sukilėliai telkėsi į nedideles ginkluotas grupes ir didesnius būrius <...> Buvo panaudota Tado Kosciuškos sukilimo taktika, partizaninio karo bruožas: nedidelėmis jėgomis paralyžiuoti gerai ginkluotą rusų dalinius.

Antrasis sukilimo etapas sietinas su Gelgaudo kariuomenės atžygiavimu į Lietuvą. Jos pagrindinis tikslas buvo paimti Vilnių ir Kauną.“

Lietuvos istorijos straipsnių ir dokumentų rinkinys. P. 372

B šaltinis Apie 1863 metų sukilimą

1863 metų Lietuvos sukilimas – sudėtinė bendro buvusios Lenkijos–Lietuvos unijos partnerių pasipriešinimo Rusijos viešpatystei dalis. Šis antirusiškas ginkluotas judėjimas dažniausiai vadintas „lenkų sukilimu“, bet turime nepamiršti, kad žodis „lenkas“ krašto visuomenei pirmiausia reiškė unijinės Lenkijos valstybės pilietį, vadinasi, jis apėmė ir etninės Lietuvos visuomenę. Rusų valdžia siekė suskaldyti anticarinio judėjimo pajėgas ir visą šį reikalą parodyti kaip patiemis lietuviams svetimą lenkų maištavimą prieš Rusiją. Buvo norima sudaryti nuomonę, kad pačioje Lietuvoje nesą nei vidinio politinio išsilaisvinimo impulso, nei savarankiško valstybinio mąstymo apraiškų.

Vilniaus generalgubernatorius prieš sukilimą rašė: „<...> teisybės dėlei reikia pripažinti, kad Žemaičių apskrityse bajorai ir šiaip žemaičių kilmės gyventojai pasirodė tiek pat, jei ne dar daugiau negu patys lenkai, nusiteikę prieš vyriausybę, ir nė kiek negalima tvirtinti, kad tas jausmas būtų pasiskolintas iš tų pastarųjų, o ne įgimtas jiems patiemis.“

E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas. *Carų valdžioje*. P. 150

1. Remdamiesi A šaltiniu, nurodykite, apie kurį sukilimą rašoma. Atsakymą argumentuokite remdamiesi šaltinyje minimu faktu.

Sukilimas

Argumentas

2 taškai

2. Remdamiesi B šaltiniu, paaiškinkite, kodėl caro valdžia prieš ją nukreiptą 1863–1864 metų sukilimą vadino „lenkų sukilimu“. Ar ši nuomonė buvo pagrįsta? Atsakymą argumentuokite šaltinio informacija.

.....

2 taškai

3. Parašykite vieną 1863–1864 metų sukilimo priežastį, nebūdingą 1830–1831 metų sukilimui.

.....

1 taškas

Pagrindinio pasiekimų lygio mokiniai geba: 1) rašytiniuose šaltiniuose rasti *netiesiogiai* perteiktą informaciją; 2) palyginti kelių šaltinių informaciją ir paaiškinti jų panašumus ir skirtumus; 3) nustatyti, ar šaltinis tinkamas nagrinėjamai temai atskleisti; 4) nurodyti, kaip teikiamos informacijos šališkumas priklauso nuo autoriaus pažiūrų ir įsitikinimų.

UŽDUOTIS AUKŠTESNIOJO PASIEKIMŲ LYGIO MOKINIAMS

A šaltinis Iš derybų Liubline

Lietuvių delegacija po ilgų derybų su lenkais Liublino Seime dėl unijos [1569] kovo 1 d. išvyko iš Seimo, vienąšališkai nutraukdama derybas, kurios artėjo prie atomazgos. O tai, kaip paaiškėjo iš karaliaus reakcijos, nebuvo sutikta palankiai. Lenkijos seimuose „unijos reikalą spręsti“ buvo prašoma nuo Žygimanto Augusto valdymo pradžios. 1548 metais gruodžio 12 d. į jaunąjį karalių buvo prabilta: „Jei šis dalykas iki kito seimo nebus įvykdytas, šlėkta nebesių savo pasiuntinių į jokią seimą.“ Spaudimas niekada neatslūgo. Tačiau suversti visą kaltę „lenkų spaudimo neatlaikiusiam“ valdovui nereikėtų. Kitas spaudimas turėjo grėsmingesnę – plieno, ugnies ir parako – išraišką.

Prieiga internete. Žr. šaltinių sąrašą.

B šaltinis M. Radvilos Rudojo mintys apie Liublino uniją

Krokuvos vyskupui įrodinėjant, kad Jogaila Lietuvą dovanavo Lenkijai, M. Radvila Rudasis griežtai atkirto: „Niekas negalėjo mūsų dovanoti, nes esame laisvi žmonės.“ Jis priminė, kad lietuviai lenkų ponams dovanavo medžioklinius šunis ar žirgus, bet ne „laisvus ir garbingus žmones“. Jis 1569 m. Liublino Seime priėmė sprendimą dėl LDK delegacijos išvykimo iš Seimo slapčia. M. Radvila Rudasis liko vienišas ir nepasirašęs 1569 m. liepos 1 d. Liublino unijos akto. Iki mirties didikas uniją vertino neigiamai, joje matė „laidotuves ir sunaikinimą laisvos ir savarankiškos valstybės, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės“.

R. Ragauskienė. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis*. P. 69

C šaltinis Iš J. Chodkevičiaus kalbos Liubline

Negalima apsaityti, kaip mums yra sunku. Juk mes, kaip geri tėvynės sūnūs, turime rūpintis jos gerove, tad ir maloningasis karalius, ir visi tamstos galite paliudyti, jog kiek galėdami gynėme savo tėvynę, kurią ligi šiolei išlaikėme sveiką savo krauju ir gyvybe. Jei dabar nebeįstengiame iki galo jos apginti, tai todėl, kad teko nusi-leisti kliūtims, likimui, aplinkybėms...

A. Bumblauskas. *Senosios Lietuvos istorija: 1009–1795*. P. 259

1. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, nurodykite, kokiai temai skirti šie šaltiniai.

1 taškas

2. Remdamiesi A šaltiniu ir žiniomis, apibūdinkite LDK valdovo Žygimanto Augusto poziciją dėl Liublino unijos pasirašymo.

1 taškas

3. Remdamiesi žiniomis, paaiškinkite A šaltinio mintį „spaudimas turėjo grėsmingesnę – plieno, ugnies ir parako – išraišką“.

1 taškas

4. Remdamiesi B šaltiniu ir žiniomis, paaiškinkite, kodėl Mikalojus Radvila Rudasis 1569 m. liepos 1 d. nepasirašė Liublino unijos akto.

1 taškas

5. Remdamiesi C šaltiniu ir žiniomis, apibūdinkite Žemaičių seniūno, Lietuvos didžiojo maršalkos Jono Chodkevičiaus, poziciją ir įvertinkite jo vaidmenį derybose dėl Liublino unijos pasirašymo.

2 taškai

Aukštesniojo pasiekimų lygio mokiniai geba: 1) vertinti informaciją, gautą iš pirminių ir antrinių istorijos šaltinių; 2) šaltiniuose pateiktą šališką informaciją tinkamai įvertinti ir išvadą argumentuoti; 3) paaiškinti, kokios buvo aplinkybės, tikslas ar motyvas, kad istorija buvo skirtingai interpretuojama.

Įsidėmėkite! Skaitant rašytinį šaltinį svarbu jį suprasti, apmąstyti, vadovaujantis turimomis žiniomis kritiškai vertinti teksto turinį, daryti išvadą, gebėti iš įvairių pozicijų paaiškinti istorinę visuomenės praeitį, jos kaitos priežastis.

SAVARANKIŠKAI ĮSIVERTINKITE ŽINIAS IR GEBĖJIMUS!

ĮSNAGRINĖKITE ŠALTINIUS IR ATSAKYKITE Į KLAUSIMUS

A šaltinis Iš pareiškimo dėl Lietuvos valstybingumo

I. Lietuvos Krašto Taryba, krašto ir užsienio lietuvių pripažinta vienintelė įgaliota lietuvių tautos atstovybė, pasiremdama pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir 1917 [m.] rugsėjo 18–23 [d.] vykusios lietuvių konferencijos Vilniuje nutarimu, skelbia nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimą su sostine Vilniuje ir jos atskyrimą nuo visų valstybinių ryšių, kurie kada nors yra buvę su kitomis valstybėmis.

II. Šiai valstybei tvarkyti ir jos interesams ginti taikos derybose Krašto Taryba prašo Vokietijos imperijos apsaugos ir pagalbos. Atsižvelgdama į Lietuvos gyvybinius interesus, reikalaujančius skubiai užmegzti nuolatinis ir artimus ryšius su Vokietijos imperija, Krašto Taryba pasisako už amžiną, tvirtą Lietuvos valstybės sąjungą su Vokietijos imperija, kuri visų pirma bus įgyvendinama per karinę, susisiekimo, muitų ir pinigų [sistemas] sąjungą.

Prieiga internete. Žr. šaltinių sąrašą.

B šaltinis Iš 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto

Lietuvos Taryba savo posėdyje vasario 16 d. 1918 m. vienu balsu nutarė kreiptis: į Rusijos, Vokietijos ir kitų valstybių vyriausybes šiuo pareiškimu:

Lietuvos Taryba, kaip vienintelė lietuvių tautos atstovybė, remdamasi pripažintąja tautų apsisprendimo teise ir lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo mėn. 18–23 d. 1917 metais, skelbia atstatanti nepriklausomą demokratiniams pamatais sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

Drauge Lietuvos Taryba pareiškia, kad Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalo galutinai nustatyti kiek galima greičiau sušauktas Steigiamasis seimas, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas.

Lietuvos Taryba, pranešdama apie tai vyriausybei, prašo pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Prieiga internete. Žr. šaltinių sąrašą.

C šaltinis Iš Lietuvos laikinosios vyriausybės deklaracijos

Susidariusi Laikinoji ir naujai atgimstančios Lietuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę. Prieš viso pasaulio tyrąją sąžinę jaunoji Lietuvos valstybė entuziastingai pasižada prisidėti prie Europos organizavimo naujais pagrindais. Žiauraus bolševikų teroro iškankinta lietuvių tauta ryžtasi kurti savo ateitį tautiniais vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais.

A. Kasperavičius ir kt. Pasaulis ir Lietuva. Dokumentų rinkinys. XX a. P. 183

D šaltinis Iš Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos deklaracijos

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama [visoms Lietuvos teritorijoje vieningos vadovybės vadovaujamos karinėms grupuotėms] <...> skelbia: <...>

3. Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika.

4. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.

5. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratiniams, visuotiniams, lygiams, slaptais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę. <...>

8. Atstačius Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas. <...>

15. Atstatytoji Lietuvos valstybė garantuoja lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, neprasikaltusiems lietuvių tautos interesams.

16. Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – nelaikoma teisine partija.

17. Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvynę bendradarbiavimu su priešais, savo veiksmais ar įtaka pakenkę tautos išsilaisvinimo kovai, susitepę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą.

18. Konstatuojama teigiama religijos įtaka ugdant tautos moralę ir palaikant jos atsparumą sunkiausiu laisvės kovų laikotarpiu.

19. Socialinė globa nėra vien atskirų piliečių ar organizacijų reikalas, bet vienas pirmųjų valstybės uždavinių. Ypatingą globą valstybė teikia išsilaisvinimo kovose nukentėjusiems asmenims ir jų šeimoms.

21. LLKS Taryba, glaudžioje vienybėje su kovojančia tauta, kviečia visus geros valios lietuvius, gyvenančius tėvynėje ir už jos ribų, pamiršti įsitikinimų skirtumus ir įsijungti į aktyvų tautos išsilaisvinimo darbą.

22. LLKS Taryba, prisidedama prie kitų tautų pastangų sukurti pasaulyje teisingumu ir laisve pagrįstą pastovią taiką, besiremančią pilnutiniu įgyvendinimu tikrosios demokratijos principų, išplaukiančių iš krikščioniškosios moralės supratimo ir paskelbtų Atlanto Chartijoje, Keturioje Laisvėse, 12-oje Prezidento Trumeno Punktų, Žmogaus Teisių Deklaracijoje ir kitose teisingumo ir laisvės deklaracijose, prašo visą demokratinį pasaulį pagalbos savo tikslams įgyvendinti.

Prieiga internete. Žr. šaltinių sąrašą.

E šaltinis Iš Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto

Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 metais svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suvereninių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas.

Lietuvos Valstybės teritorija yra vientisa ir nedaloma, joje neveikia jokios kitos valstybės konstitucija.

Lietuvos Valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažįsta sienų neliečiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 m. Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suvereninių galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

Prieiga internete. Žr. šaltinių sąrašą.

1. Remdamiesi A ir B šaltiniais, įvardykite instituciją, paskelbusią pareiškimą dėl Lietuvos valstybingumo ir Lietuvos Nepriklausomybės Akto. Paaiškinkite, kokiomis aplinkybėmis ši institucija buvo įkurta.

2 taškai

2. Nurodykite tikslią datą, kada buvo paskelbtas A šaltinyje pateiktas dokumentas.

..... metai mėnuo diena.

1 taškas

3. Remdamiesi žiniomis, paaiškinkite, kodėl ši deklaracija sukėlė lietuvių pasipiktinimą.

1 taškas

4. Remdamiesi B šaltiniu, įvardykite tarptautinį teisės principą, kuriuo remiantis buvo įgyvendintas B šaltinyje pateiktas Lietuvos Nepriklausomybės Aktas.

1 taškas

5. Šaltinyje B rašoma: „Lietuvos Taryba <...> skelbia atstatanti nepriklausomą demokratinius pamatais su tvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.“ Remdamiesi žiniomis, įvardykite valstybes, su kuriomis esame turėję valstybinių ryšių.

3 taškai

6. Kokių istorinių įvykių metu Lietuvoje paskelbtas C šaltinis? Remdamiesi žiniomis, įvardykite asmenį, kuris tapo Lietuvos laikinosios vyriausybės vadovu.

Įvykiai

Lietuvos laikinosios vyriausybės vadovas

2 taškai

7. Remdamiesi žiniomis, paaiškinkite, kodėl C šaltinis visuomenėje susilaukia skirtingų vertinimų. Atsakymą argumentuokite šaltinio detale.

2 taškai

8. Nurodykite tikslią datą, kada buvo paskelbtas D šaltinis. Įvardykite du šią deklaraciją pasirašiusius signatarus.

..... metai mėnuo diena.

Signatarai

3 taškai

9. Trumpai aprašykite, kokiomis istorinėmis aplinkybėmis Lietuvoje buvo paskelbtas D šaltinis. Atsakymą iliustruokite dviem teiginiais.

.....

.....

2 taškai

10. Kaip D šaltinyje vertinama to meto Lietuvos valdžia? Atsakymą iliustruokite dviem teiginiais.

.....

.....

2 taškai

11. Remdamiesi D šaltiniu, nurodykite, kokios LLKS deklaracijoje išsakomos moralės ir teisingumo idėjos.

Moralės

Teisingumo

2 taškai

12. Paaiškinkite, ką reiškia D šaltinio 8 punkte parašytas trumpinys LLKS, ir įvardykite LLKS tarybos prezidento pirmininką.

LLKS

LLKS tarybos prezidento pirmininkas

2 taškai

13. Paaiškinkite, kodėl D šaltinyje akcentuojama Atlanto chartija.

.....

1 taškas

14. Nurodykite tikslią datą, kada buvo paskelbtas E šaltinis.

..... metai mėnuo diena.

1 taškas

15. Trumpai aprašykite istorines aplinkybes Lietuvoje, kuriomis buvo paskelbtas E šaltinis. Atsakymą iliustruokite dviem teiginiais.

.....

.....

2 taškai

16. Remdamiesi E šaltiniu, išvardykite dokumentus, kuriais remiantis buvo sukurtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Aktas. Paaiškinkite kiekvieno šių dokumentų svarbą Lietuvos valstybei.

.....

.....

.....

.....

3 taškai

UŽDUOČIŲ PAVYZDŽIŲ ATSAKYMAI

PATENKINAMO PASIEKIMŲ LYGIO

1. Sukilimas – 1863–1864 metų. Argumentas – minimas sukilimo vadas kunigas Antanas Mackevičius.
2. Antanas Mackevičius žmonių susibūrimo vietose (krikštynose, vestuvėse, laidotuvėse ir kitur) skleidė propagandą: kalbėdavo apie caro valdininkų, ponų ir bajorų daromą neteisybę, ragino liaudį sukilti ir žadėjo laisvę.
3. Priežastis – nepasitenkinimas carinės Rusijos vykdoma politika. Įrodymai: valdininkai spaudė žmones, dvarininkai nežmoniškai elgėsi su valstiečiais, buvo atimtos bažnyčios, iš vienuolynų išvaryti vienuoliai, draudžiama mokyti vaikus katekizmo, neleidžiama skleisti blaivybės, imtasi net įvairių represijų. Tikslas – atkurti Abiejų Tautų Respubliką.

PAGRINDINIO PASIEKIMŲ LYGIO

1. Sukilimas – 1830–1831 m. Argumentas – minimas sukilimo vadas Antanas Gelgudas ir sukilimo vietovė – Raseiniai.
2. Klausimą galima paaiškinti šaltinio citata: „Rusų valdžia siekė suskaldyti anticarinio judėjimo pajėgas ir visą šį reikalą parodyti kaip patiems lietuviams svetimą lenkų maištavimą prieš Rusiją.“ Ši nuomonė šališka. Argumentas – pats Vilniaus generalgubernatorius prieš 1863–1864 metų sukilimą rašė: „<...> teisybės dėlei reikia pripažinti, kad Žemaičių apskrityse bajorai ir šiaip žemaičių kilmės gyventojai pasirodė tiek pat, jei ne dar daugiau negu patys lenkai, nusiteikę prieš vyriausybę.“
3. Dauguma 1830–1831 metų sukilimo dalyvių buvo bajorai. Jie priešinosi caro valdžios vykdomai rusinimo politikai ir siekė politinės nepriklausomybės, o 1863–1864 metų sukilime dalyvavo ir daug valstiečių, nepatenkintų baudžiavos panaikinimo sąlygomis, sunkia socialine padėtimi.

AUKŠTESNIOJO PASIEKIMŲ LYGIO

1. Liublino unija.
2. Žygimantas Augustas siekė pasirašyti unijos dokumentą.
3. Spaudimą darė ne vien lenkų šlėktos, spaudimas buvo ir dėl išorės grėsmių: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė kariavo su rusais Livonijos kare. Lenkai bijojo turkų antpuolių.
4. Mikalojus Radvila Rudasis uniją vertino neigiamai, nes joje matė „laidotuves ir sunaikinimą laisvos ir savarakiškos valstybės, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės“. Ypač apgailėstavo dėl vienašališkai Žygimanto Augusto pasirašyto akto dalį LDK žemių prijungti prie Lenkijos. (Galima atsakyti savais žodžiais ir dar išsamiau.)
5. Žemaičių seniūnas, Lietuvos didysis maršalka Jonas Chodkevičius tarnavo tėvynei, suprato, kokia sudėtinga padėtis, išorės grėsmės, ir per derybas buvo puikus diplomatas. Sugebėjo iš lenkų išsiderėti kuo palankesnių sąlygų, buvo pasirašyta dėl dviejų valstybių – Lenkijos ir Lietuvos – konfederacijos, Lietuva nebuvo prijungta prie Lenkijos.

ISTORINĖS RAIDOS SUPRATIMAS**Istorinės raidos supratimą rodo gebėjimas:**

- paaiškinti istorinių įvykių, reiškinių, procesų svarbą ir istorinių pokyčių seką, lėmusią dabartinės visuomenės gyvenimą;
- vertinti istorinių asmenybių poveikį visuomenės kaitai;
- skirti istorijos laikotarpius, epochas ir apibūdinti svarbiausius jų bruožus.

Visus istorijos įvykius, reiškinius, veiksmų ir pokyčių seką įprasta nagrinėti ir apibūdinti pagal planą:

- 1) priežastys (vidinės ir išorinės), prielaidos, aplinkybės, dingstis (pretekstas);
- 2) data (kada vyko?);
- 3) vieta (kur vyko?);
- 4) asmenybės, suvaidinusios didžiausią vaidmenį per šiuos įvykius ir labiausiai prisidėjusios prie teigiamų ar neigiamų pokyčių;
- 5) rezultatai, padariniai (politiniai, ekonominiai, socialiniai, kultūriniai ir kt.);
- 6) reikšmė (svarba).

Įsidėmėkite! Abiturientai dažnai neskiria istorijos įvykio, proceso, reiškinio ir pokyčių; priežasčių, prielaidų ir dingsties, reikšmės (svarbos), rezultatų ir padarinių (pasekmių).

Nurodant istorinio įvykio priežastį, reikia atsakyti, kodėl tas įvykis, reiškinys ar procesas vyko. Vidinės priežastys paaiškina, kokie valstybės vidaus politinio, ekonominio, socialinio gyvenimo reiškiniai nulėmė vieną ar kitą įvykį. Išorinės priežastys sietinos su užsienio politika, santykiais su kaimynais. Norint nurodyti istorinio įvykio prielaidą, reikia nurodyti sąlygas, kurios leido vienam ar kitam istoriniam įvykiui, reiškiniui ar istoriniam pokyčiui vykti. Įvykio dingstis, arba pretekstas, yra išpūsta (t. y. susigalvota) priežastis.

Pavyzdžiui, nagrinėdami temą „Didieji geografiniai atradimai“, kaip vieną iš geografinių atradimų priežasčių išskiriame būtinybę europiečiams rasti jūrų kelią į Rytų šalis, nes sausumos kelius kontroliavo musulmonai. Taip atsakome į klausimą, kodėl buvo padaryti didieji geografiniai atradimai. O tai, jog tuo metu buvo pastatyta karavelių, nubraižyta portulanų, išrasta astrolabiija, rodo, kad jau būta sąlygų rengtis į tolimes keliones ir keliauti. Jos ir yra didžiųjų geografinių atradimų prielaida. Kai prašoma nurodyti istorinio įvykio rezultata, nurodome, kaip įvykis baigėsi, kas laimėjo ar pralaimėjo. Pavyzdžiui, jei prašoma nurodyti Pirmojo pasaulinio karo rezultatus, nurodome, kad karą laimėjo Antantės valstybės, o Vokietija su sąjungininkėmis pralaimėjo ir buvo nubaustos.

Dažnai prašoma nurodyti padarinius, ir teigiamus, ir neigiamus. Juos nurodant paaiškinama, kas pasikeitė po vieno ar kito įvykio, reiškinio. Įvykio, reiškinio, proceso, rezultatų vertinimo pagrindas (kriterijus) gali būti politinis, ekonominis, socialinis ir kultūrinis.

Politiniai padariniai nusako, kaip pasikeitė vienos ar kitos valstybės valdžia ir valdymo forma, valstybės įtaka, kaip buvo tvarkomi politiniai valstybės reikalai. Ekonominiai padariniai – informacija apie visuomenės ūkinius gyvenimo pokyčius. Socialiniai padariniai apibūdina žmonių padėtį, santykius, visuomenės gyvenimą. Kultūriniai padariniai susiję su visu tuo, kas sukurta fiziniu ir protiniu žmonių darbu: švietimu, mokslu, architektūra, muzika, daile, literatūra, teatru, kasdieniu gyvenimu ir kt. Pavyzdžiui, nagrinėjant temą „XI–XIII a. kryžiaus žygiai“ ir nurodant padarinius pagal čia pateiktus kriterijus, galimi tokie atsakymai:

Politiniai padariniai: Vakarų Europoje prasidėjo centralizacija ir formavosi luominės monarchijos.

Ekonominiai padariniai: sustiprėjo prekyba tarp Vakarų Europos ir Rytų valstybių; suklestėjo amatai; iškilo Šiaurės Italijos miestai – Venecija, Genuja, Florencija; išaugo prekinių ir piniginių santykių reikšmė.